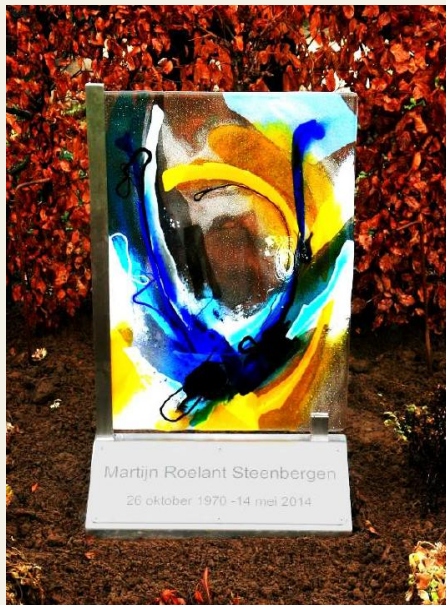

286 Als het kwaad goede mensen treft

mijn antwoord - twaalf jaren na het sterven van Martijn

14 mei 2014 Op deze dag, omstreeks half vier in de middag, nu twaalf jaren geleden, sterft onze jongste zoon Martijn door een hartstilstand. Zo eindigt het blijmoedig en moeizaam leven van een prachtig, talentvol, maar vooral goed mens. Het kwaad trof hem - 43 jaar jong.¹

Wij zijn die dag met de camper in Duitsland. Zo komt het dat onze schoondochter Jente als eerste het schokkende nieuws moet horen als twee politieagenten aanbellen. Aan het begin van die avond moet onze oudste zoon Robert het ons per telefoon vertellen. Daarna volgt een rit van vier uur met de camper, grotendeels in het donker, in stromende regen. Het is de vreselijkste tocht in ons leven, naar huis, waar we omstreeks middernacht aankomen en Robert en Jente ons opwachten.

Gedroomde vleugels

Ik droomde vleugels die mij konden dragen
In een onmetelijk blauwe lucht
Zodat ik na een weidse vlucht
Voorbij de zorgen en de vragen
Kon landen in bevrijd gebied

Gedreven door de wind langs ruwe kusten
En zwevend over onherbergzaam land
Was daar jouw uitgestrekte hand
Waar in ik veilig uit kon rusten -
De vrijheid ligt in het verschiets

18 en 19 mei 2014 In het licht van de ondergaande zon nemen we in de avonduren van 18 mei 2014 met velen, in de overvolle aula van begraafplaats Kranenburg in Zwolle, afscheid van Martijn. Louise sluit haar woorden hiermee af:

"Ja, ik wil nu staan naast een levende Martijn, aan wie ik kan zeggen dat ik veel, heel veel van hem houd. Hij kwam zonder hulp op de wereld én is heengegaan... alleen. De hulp mocht niet meer baten. 'Kindlief, zoonlief' was meestal de aanhef van mijn mailtjes en 'liefs, mams' was het einde. Ik zal het hem nooit meer schrijven."

Ik sluit mijn woorden zo af:

"Ik zie Martijn. Langzaam glijden de zwarte herinneringen weg. In het licht herrijst onze zoon Martijn, met zijn mooie lach en glimmende bruine ogen, een zoon om lief te hebben. Hoe zullen we het leven hervatten? In één van de klaagliederen van Jeremia lezen we troostende woorden van de Eeuwige: 'Wees niet bang. Zie iets nieuws ga ik maken. Het is al aan het kiemen, zie je dat niet?'

Nú zijn onze ogen nog blind van tranen."

De volgende dag begraven wij Martijn. Maanden later wordt het grafmonument van Annemiek Punt geplaatst.²

In blog 284 liet ik mijzelf de 'lastige' vraag stellen: "Hé Roel, je schrijft in je blogs wel regelmatig over hoop, maar nooit over geloof. Heb je dat opgegeven?" Vandaag, twaalf jaren na het sterven van Martijn, heb ik behoefte antwoord te geven. Ik hoop dat je verder wilt lezen, ongeacht uit welke levensbeschouwelijke bron jij wordt gevoed. Want ik wil schrijven over goede mensen en het kwaad dat hen trof. En over wat dat voor mij heeft betekend. Een tocht door mijn leven.

1948 - Er valt een briefkaart door de brievenbus van de woning Warmoesstraat 79 in Zwolle. Als mijn moeder de kaart leest, moet ze huilen.

In 2013 citeerde ik de tekst die mijn vader op de briefkaart schreef in mijn boek *Muziek waar het hart van gaat zingen*:

"Die wolken, lucht en winden
wijst spoor en loop en baan,
zal ook wel wegen vinden
waarlangs uw voet kan gaan."

Ik schreef daarbij: "Toen mijn vader in het Universitair Ziekenhuis Utrecht een hersenoperatie moest ondergaan, stuurde hij mijn moeder een kaart met daarop de laatste vier regels van het vers *Beveel gerust uw wegen*. Tijdloze vroomheid vol Gods-vertrouwen. Zo gedenk ik mijn ouders, dankzij wie ik er ben en mag zijn."

1950 Mijn vader sterft in het Psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk in Ermelo, het gevolg van een hersenziekte, 45 jaar jong. Mijn moeder blijft alleen achter, met vijf zonen van respectievelijk 15, 13, 9, 4, ik ben 6 jaar oud. Als mijn moeder vraagt naar het waarom van het kwaad dat mijn vader en ons heeft getroffen, zegt een oom tegen haar: "Vraag niet naar het waarom, maar naar het waartoe", alsof de dood van mijn vader een bedoeling kan hebben.... Wat een miskennis van het lot dat haar trof!

1951 5 Voor en na het overlijden van mijn vader was het een goede gewoonte in ons gezin dat één van de vijf zonen na het avondeten een verhaal uit de kinderbijbel las. Zo ben ik aan de beurt als het verhaal wordt verteld van de profeet Elia, die met Elisa een reis maakt. Ze steken de rivier de Jordaan over en dan gebeurt iets heel wonderlijks: "Terwijl ze al pratend verder wandelen is daar plotseling een wagen met paarden van vlammen vuur, die tussen hen door rijdt. De verschijning gaat gepaard met een storm waarin Elia wordt meegenomen, omhoog, de hemel in."

Ik kan niet verder lezen, ik moet huilen omdat het verhaal mij aan mijn vader herinnert waarvan ik weet dat die ook in de hemel is. Mijn moeder staat op, legt haar handen op mijn schouders, pakt de kinderbijbel en leest het verhaal uit.

Dit moment staat inmiddels 75 jaren in mijn geheugen gegrift en het is voor mij de verbeelding van het onbenoembaar gevoel, dat wonderbaarlijk versmelten van verdrietige en gelukkige gevoelens. Er was warmte én armoede. Er was de vanzelfsprekende zekerheid die te lezen is in de tekst op de kaart van mijn vader, en die zekerheid was de vaste grond van mijn bestaan. Of toch niet altijd? Er was ook een andere werkelijkheid: ik ging één keer in de veertien dagen naar de blinde predikant ds. Eizinga omdat ik blijkbaar jeugdzorg [van de instelling 'Pro Juventute'] nodig had. Mooier kon het echter niet zijn: ik ontwikkelde bij en met hem de liefde voor klassieke muziek door er samen naar te luisteren als hij een grammofoonplaat liet afspelen. Hij zag mij niet maar had wel een luisterend oor voor mij.

Toen ik na de MULO, zestien jaar oud, ging werken op een fabriekslaboratorium en daardoor veel contacten had met mannen die mijn vader hadden kunnen zijn, miste ik hem juist erg. Meneer Voorhoeve – hoofd laboratorium en woonachtig in de 'heel deftige buurt' Veerallee – nodigde mij regelmatig uit en dan bracht ik een deel van de avond in het gezin door. Hoe bijzonder. Na mijn diensttijd koos ik ervoor om 'met mensen te werken'; ik kreeg een baan in de gevangenis in Winschoten. Zo brak in 1967 een nieuw leven aan; Louise en ik trouwden en ons huwelijk werd kerkelijk bevestigd door vader Hilbers.

Toen ik jaren later terugkeek op mijn jeugd, schreef ik daarover twee gedichten, waaronder dit sonnet waarmee ik nu de brug sla naar wat volgt:

| Kinderdromen

Wij speelden zondags graag voor dominee
die staande op de trap zijn zegen schonk,
terwijl vanuit de gang een psalm weerklonk,
God en mijn broertje speelden met mij mee.

Na schooltijd was er de gebruikelijke strijd,
Versloegen we met glans die openbare troep.
Als het donker was zong thuis de draadomroep,
het Jo Vincent kwartet door orgel begeleid.⁴

Als ik het testament lees van mijn kinderjaren,
lijkt mij het visioen te zijn ontnomen,
rest mij alleen een tijdelijk bestaan.

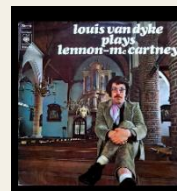
Maar wat kan desondanks verklaren,
dat ik mag leven met mijn kinderdromen,
geborgen op mijn weg kan verder gaan?

* * *

1967-1970 Door mijn werk in de gevangenis ontmoetten Louise en ik in die jaren de daar werkzame geestelijk verzorger, pastoor Stockman. Mede door onze gesprekken met hem groeit onze twijfel over de tot dan toe niet of zelden betwijfelde zekerheid dat God ons leven leidt: "*Uw wil geschiedde*", zoals het gebed *Onze Vader* luidt.

1970 Als hij bij ons in Assen logeert, hebben zwager Arjan en ik in de late avonduren intense gesprekken. Louise is zwanger van Martijn en gaat vroeg naar bed. We hebben het over onze toekomst én over het langzamerhand steeds meer betwijfelde geloof in 'de wil van God'. Op de achtergrond klinken opnames van de net verschenen LP van Louis van Dijk. Ik koester deze kostbare herinneringen.

[klik op de foto en luister naar 'Blackbird']

1982 De Duitse theoloog en verzetsstrijder Dietrich Bonhoeffer komt in mijn leven als ik het boek *Verzet en Overgave*⁴ lees:

Enkele maanden
voor zijn executie

Zijn teksten uit de gevangenis en het verhaal over zijn leven dat op 9 april 1945 eindigt na een terdoodveroordeelde vanwege zijn deelname aan een aanslag op Hitler. Eerder was hij door zijn kerkleider al tot staatsvijand verklaard. We zijn op vakantie in Zweden, ik ben 39 jaar. Het schokt me als ik beseft dat hij ook 39 jaar was toen hij werd geëxecuteerd. Een getuige: "Hij sprak ook een kort gebed uit op de plaats van executie en beklom toen, moedig en kalm, de trap naar de galg". Ik word tijdens het lezen overrompeld door de kracht van zijn betekenisvolle woorden. Ik kan hem in het bestek van deze blog geen recht doen, zoveel heeft hij ons te vertellen. Toch een poging, een van zijn hoofdgedachten: Bonhoeffer riep en roept op tot een "religieus christendom", wat betekent: een christendom zonder God als "Lückenbüßer", gatenvuller. Mensen moeten zelf verantwoordelijk handelen en daarbij grijpt God *niet* in door een 'deus ex machina', een magische redding in situaties van lijden en onmacht. Bonhoeffers gedachten zijn al 44 jaren bij mij en dat blijven ze.

1983 Het 12-jarige zoontje van Harold Samuel Kushner, een Amerikaanse rabbijn, sterft door een zeer snel verouderingsproces. Na een worsteling van maanden, schrijft Kushner het boek *Als het kwaad goede mensen treft*. Hij beschrijft zijn persoonlijke zoektocht naar een antwoord op de vraag of God ons leven – en dus ook het kwaad daarin – stuurt, in zijn hand heeft. Zijn antwoord is helder: "God grijpt niet in, en kan niet ingrijpen in menselijke aangelegenheden om tragedies en lijden te voorkomen."

Wereldwijd werden meer dan 4 miljoen boeken verkocht; ik denk omdat zijn woorden voor heel, heel veel mensen, die worstel[d]en met een tragedie en/of lijden in hun leven een bevrijding betekenen. Zeker voor Louise en mij.

1984 Na een slopend ziekteproces sterft onze schoonzus Nettie, 23 jaar oud! Als wij afscheid van haar nemen, spreekt zwager Arjan, toen predikant, een overdenking uit. Zijn eerste woorden zijn: "Dit heeft God niet gewild." Om nooit te vergeten, zijn woorden waren voor mij de proclamatie van een definitief antwoord op vragen die rijzen 'als het kwaad goede mensen treft'.

Zo zijn deze drie jaren voor mij bevrijdende jaren geworden. Ik vond nieuwe bestaansgrond onder mijn voeten. We konden niet voorzien welk kwaad ons in 2014 zou treffen.

2015 lente Ik lees een mailbericht:

"Beste Roel, Vorig jaar, het noodlottige jaar 2014, ben ik per toeval op je prachtige site gekomen. Toen heb ik je gemaaild hoeveel herkenning ik daar las, hoe inspirerend en troostend de woorden voor mij waren toen ook onze zoon is overleden [...] Allert Hartelijkste groeten, van Greetje ..., de moeder van Remco."

De woorden waarmee ze haar bericht afsloot raakten mij in alle vezels van mijn lichaam: "Greetje ..., de moeder van Remco." Het was voor mij een hartverscheurende boodschap over mijn Louise, over Greetje, over alle moeders die een gestorven kind dat in hun schoot mens is geworden, hebben overleefd. Inmiddels zijn wij al meer dan tien jaar met Greetje en Bob verbonden.

* * *

14 mei 2026, 12 jaar na het sterven van Martijn

De weg die ik in mijn leven heb afgelegd begon met mijn ouders, die leefden vol Godsvertrouwen: Hij zou "wel wegen vinden waarlangs uw voet kan gaan." Ik noemde dat dertien jaar geleden 'tijdloze vroomheid'. In mijn kinderjaren en jeugd werd ik zo door mijn moeder opgevoed tot een mens die leeft met deze twee woorden: *Verantwoordelijkheid en Godsvertrouwen*. Ik kijk daarop met grote dankbaarheid terug en dat zal altijd zo blijven.

Anno 2026 geloven velen, gevoed door veel bijbelteksten die daarover spreken, dat God alle dingen regeert en dat niets – of het nu goed of kwaad is – zonder zijn wil kan gebeuren. Wie dat gelooft, gelooft ook dat Gods wil geschiedde toen Martijn stierf. Wie durft dat te denken?! Onbarmhartiger kan niet. Ik weiger dat te geloven, ik ben bevrijd van die gedachte.

Ik besef op grond van mijn eigen levenservaringen en door de geloofsreflecties van wijze en goede mensen als Bonhoeffer en Kushner op hun soms ernstig aangetaste leven, dat mijn bestaan kwetsbaar is en dat ik het als mens daarmee moet en mag doen. Wij zijn aangewezen op onze eigen verantwoordelijkheid en op de relatie met anderen. Zo kunnen wij mens zijn, want daartoe zijn wij op aarde. Zonder een almachtige God als "gatenvuller" voor het onbegrepen in ons leven..

Deze weg naar de bevrijding mocht ik gaan – met haar die ik lief heb, met mijn Louise.

Ik hoop dat ik, elke dag die ik mag leven als een vrij mens, de moed heb

- * om mijn kwetsbaarheid onder ogen te zien
en niet bang te zijn voor de toekomst
 - * om voor mijn doen en laten verantwoordelijkheid te dragen,
 - * om rust en vrede te vinden als het kwaad mij
en hen die mij lief en nabij zijn treft
 - * om mijn hart geopend te houden voor anderen,
zodat ik, als mens met mensen, voor hen van betekenis mag zijn.
- Zo wil ik leven, blijmoedig, met Louise en ons nageslacht,
met allen die ons lief en nabij zijn!*

Martijn, zoonlief, de tijd staat stil vandaag. Ik heb een plek waar ik je draag.

NOTEN

1. Op 2 juni 2014 verscheen in het dagblad Trouw een prachtig *Naschrift* over het leven van Martijn. [Hier kun je het lezen](#).
2. Met mijn gedicht in haar hart ontwierp en maakte glaskunstenares Annemiek Punt het grafmonument. Over de ontstaansgeschiedenis mocht ik op haar verzoek een artikel schrijven dat [je hier kunt lezen](#). Met foto's
3. Ik citeer hier niet uit de vroeger thuis gelezen kinderbijbel van Anne de Vries, maar uit het [bijbelverhaal](#), verteld door Willem de Vink.
4. Het boek *Verzet en Overgave* bevat vooral, maar niet uitsluitend, de aantekeningen, brieven en gedichten die Bonhoeffer als een ter dood veroordeelde in de gevangenis schreef van 1943 tot 1945. Verzameld door zijn vriend Eberhard Bethge. Wereldliteratuur, genoeg voor een heel mensenleven.
5. Lees Heidelbergse Catechismus, Zondag 1 en 10 – Mattheüs 10:30 – Lukas 21:18

MUZIEK

1. J.S. Bach – [Chorale Befiehl du deine Wege](#), BWV 270
2. Dé zanger van Martijn, zijn lied: Nick Cave – [Bless his ever loving heart](#)
3. Louis van Dijk speelt Lennon-Mc Cartney [Blackbird](#)
4. Het [Jo Vincent kwartet brengt mij, met psalm 68](#), 75 jaren terug in mijn leven. Zo was het toen!